

УДК 346.1: 346.7+347.453.3

ДОГОВІР ПІДРЯДУ НА КАПІТАЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО ЯК ПРАВОВА ФОРМА ГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Шапвалова О.В.

WORK CONTRACT FOR CONSTRUCTION AS A LEGAL FORM OF ECONOMIC RELATIONS

Shapovalova O.V.

Висвітлюються питання забезпечення інвестицій для будівельних робіт в умовах становлення нової системи господарювання. Обґрунтовано постановку проблеми теоретичного осмислення та юридичного аналізу проблем забезпечення якості будівельних робіт, спрощення процесу інвестування коштів для реалізації будівельного підряду, освоєння принципів державно-приватного партнерства сторонами договору будівельного підряду. Надано оцінку суперечкам фахівців стосовно предмета договору будівельного підряду (діяльність підрядника з виконання робіт, завершений будівництвом об'єкт, чи одне й друге разом узяті). Окреслено перспективи популярності державно-приватного партнерства у сфері капітального будівництва в нашій країні.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інвестування будівельних робіт, якість будівельних робіт, предмет договору будівельного підряду.

Одним із договорів, спрямованих на упорядкування складних господарських зв'язків, яким є капітальне будівництво, вважають договори підряду на капітальне будівництво. Відповідно до ст. 318 ГК України за договором підряду на капітальне будівництво одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення іншої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити [1, ч. 1 ст. 318 ГК].

Учасниками відносин з капітального будівництва вважають інвестора, замовника і підрядника [2, с. 526].

За ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюється у формі капітальних вкладень. Отже договір будівельного підряду – це ще й правова форма реалізації капітальних вкладень.

Джерелом правового регулювання підрядних відносин у будівництві є також ЦК України [3, ст. 875, ст. 877, ст. 879, ст. 882 тощо]. За своїм змістом значною мірою збігається з положеннями статті 318 ГК України.

Вказівка у наведеному визначенні на те, що підрядник зобов'язується збудувати і здати замовникові об'єкт або виконати

будівельні роботи не може покласти край дискусії у літературі з приводу найважливіших умов цього договору та його реквізитів. Зокрема, й досі сперечаються фахівці, коли з'ясовують, що вважати предметом договору – чи діяльність підрядника з виконання робіт, чи завершений будівництвом об'єкт, чи одне й друге разом узяті.

Актуальність вибору даного напрямку дослідження визначається тим, що у 2015 році у науковій юридичній літературі України теоретичні питання господарсько-правового аспекту реалізації договору підряду на капітальне будівництво стали предметом комплексного, цілісного вивчення В. Олюхою. Він відзначив предмет договору підряду на капітальне будівництво як цілеспрямовану діяльність підрядника з виконання будівельних та пов'язаних з ними робіт, з досягнення обмовленого договором результату та передачі його замовнику та зустрічні дії замовника з прийняття результату робіт та сплати підряднику обумовленої ціни [4, с. 375]. Також вчений дійшов висновку, що державно-приватне партнерство є необхідним господарсько-правовим засобом забезпечення розвитку капітального будівництва на програмній основі, дозволяє залучати значні приватні фінанси, зокрема міжнародних ТНК [4, с. 415]. Проте висвітлення низки питань забезпечення інвестицій для будівельних робіт в умовах становлення нової системи господарювання залишилось надзвичайно важливим завданням науки.

Залишились не розв'язаними проблеми забезпечення якості будівельних робіт, спрощення процесу інвестування коштів для реалізації будівельного підряду, освоєння принципів державно-приватного партнерства сторонами договору будівельного підряду. Не відбулося у повному обсязі використання теоретичних господарсько-правових здобутків стосовно зміни уявлення про

предмет договору, укладеного на принципах державно-приватного партнерства.

Від того, наскільки чітко окреслені межі господарських зв'язків за договором підряду на капітальне будівництво залежить можливість розробки доктринального поняття даного господарського договору, сутності прав і обов'язків сторін, а також адекватність правового регулювання господарської діяльності та ефективність діяльності юрисдикційних органів із розгляду господарських спорів стосовно забезпечення якості будівельних робіт.

Необхідність дослідження особливостей договору підряду на капітальне будівництво як правової форми господарських зв'язків між недержавним суб'єктом господарювання та державою на умовах партнерства викликана прийняттям у липні 2010 року Закону України «Про державно-приватне партнерство» [5] (далі – Закон про партнерство) та неоднозначністю його сприйняття внаслідок деформації на практиці державно-приватного партнерства в нашій країні.

Ціль статті – дослідження особливостей договору підряду на капітальне будівництво як правової форми господарських зв'язків між недержавним суб'єктом господарювання та державою на умовах партнерства.

Економічна потреба та соціальні підстави для того, щоб державно-приватне партнерство стало популярним явищем у сфері капітального будівництва і в нашій країні вже існують давно. Є й перші позитивні результати. Наприклад, внаслідок об'єднання фінансових, організаційних та інших ресурсів державного та приватного партнерів було побудовано стадіон у м. Донецьк на виконання проекту Євро-2012.

Водночас за своїм предметом договір підряду на капітальне будівництво є універсальним договором і його конструкція не виключає наявності елементів державно-

приватного партнерства в об'єктно-суб'єктному складі договірних домовленостей.

За статтею 4 Закон про партнерство, яка має назву «Сфери застосування державно-приватного партнерства» однією із сфер застосування визнано будівництво та/або експлуатацію автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури [4, ч. 1, ст. 4]. Аналіз ч. 2 та 3 статті 4 Закон про партнерство України показав, що державно-приватне партнерство може застосовуватися в інших сферах діяльності, крім видів господарської діяльності, які відповідно до закону дозволяється здійснювати виключно державним підприємствам, установам та організаціям [4, ч. 2 ст. 4], а сам процес здійснення партнерства передбачає виконання однієї або кількох таких функцій: проектування; фінансування; будівництво; відновлення (реконструкція, модернізація); експлуатація; пошук; обслуговування, а також інших функцій, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства [4, ч. 3 ст. 4].

Отже внаслідок тлумачення ознак державно-приватного партнерства за статтею 1 вищезазначеного Закону у сукупності з положеннями ч. 2 та ч. 3 статті 4 того ж Закону виникає потреба дослідити: чи закріплює законодавство про партнерство таку форму співпраці держави з суб'єктами приватного підприємництва як договір підяду на капітальне будівництво за державні кошти.

До ознак державно-приватного партнерства належать такі: забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного

партнера; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством.

Для сфери капітального будівництва актуальними є майже всі ознаки, окрім довготривалості відносин. Однак в умовах кризи, практика доводить, що більша частина об'єктів все ж таки перевищує п'ятирічний термін забудови.

Отже за формальними ознаками договір підяду на капітальне будівництво за державні кошти може бути правовою формою господарських зв'язків, які складаються на умовах державно-приватного партнерства. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність застосування публічно-правових регуляторів господарської діяльності та дій, які вчиняються з боку підрядника та замовника.

Для того, щоб договір підяду на капітальне будівництво мав юридичну чинність, він повинен відповідати наступним умовам: зміст договору не може суперечити положенням закону, інших правових актів, що є обов'язковими для сторін, а також моральним засадам суспільства. Особи, які укладають договір, повинні мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Волевиявлення учасника договору має бути вільним і відповідати його внутрішній волі, а договір має вчинятися у формі, передбаченій законом та спрямовуватися на реальне настання правових наслідків, що зумовлені ним.

Передумовою пошуку оптимального регулювання господарських договорів, на думку вчених, є автономія суб'єктів господарювання із своїми приватними інтересами та задоволення публічного інтересу інструментами державного регулювання. Тісна взаємодія приватного та

публічного інтересів лежить в основі концепції публічно-приватного та державно-приватного партнерства.

Теоретичні проблеми правового регулювання господарських договорів є об'єктом глибокого вивчення О.А. Беляневич [6–9], В.С. Мілаш [10], О.М. Вінник [2], О.П. Віхровим [11].

Свого часу ґрунтовне дослідження здійснено Кузнецовою Н.С. у монографії «Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве» [112], але на той час можливості механізму державно-приватного партнерства для залучення інвестицій не вивчалися і не застосовувалися в Україні. Такі можливості були обмежені до прийняття нового Цивільного кодексу України та Господарського кодексу.

Необхідно зазначити, що особливості правового режиму господарських договорів значною мірою обумовлені наявністю в економіці розвинутих країн, так само як й в Україні, державного сектора. Тому слід прийняти до уваги, що в країнах ЄС, зокрема Франції, запроваджено підхід правового регулювання відносин у сфері капітального будівництва, який походить від принципів регулювання державних контрактів, тобто сфери державного замовлення. Регулювання відносин у сфері будівництва за державним контрактом у ЄС відбувається на основі моделі концесійного договору. Принципами таких відносин є обов'язок укласти контракти з дотриманням правил публічності і оприлюднення пропозицій щодо умов виконання робіт [11, с. 187].

Таким чином, у країнах Європейського Союзу поширюється розповсюдження принципів державно-приватного партнерства і на недержавні контракти у сфері будівництва. Це значно підвищує конкуренцію серед суб'єктів господарювання-підрядників. Реалізація цих принципів на практиці, в свою чергу, є стимулом для підвищення якості виконання

будівельних робіт підрядником на замовлення як держави, так і інших суб'єктів господарювання.

Доцільно було б запровадити дію принципів публічно-приватного партнерств при укладанні договорів капітального будівництва і в Україні. На наш погляд, це положення значно сприяло б досягненню суспільнокорисної мети господарських договорів капітального будівництва – задоволенню суспільних та державних потреб у нових якісних об'єктах виробничого і невиробничого призначення.

В умовах становлення нової системи господарювання питання забезпечення інвестицій для будівельних робіт за державні кошти, суттєвих ознак порядку укладання та припинення (в тому числі розірвання в односторонньому порядку) підрядних договорів наповнилися новим змістом та потребують нових творчих підходів. Незважаючи на те, що за роки незалежності України було прийнято низку законодавчих актів, які певною мірою регулюють договірні відносини у сфері господарювання, господарське законодавство у частині розвитку державно-приватного партнерства потребує подальшого удосконалення.

Відомо, що велику групу суміжних господарських договорів становлять договори на виконання робіт. Це договори підрядного типу, загальні ознаки яких і особливості наукової класифікації досліджено такими авторами як: В.С. Щербина, О.В. Дзера, В.В. Луць, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, С.М. Бервенко та іншими.

Проте завдяки роботам Г. Гриценка, Н. Городок, Н. Трофуненко, О. Шевкопляс та інших здійснено вивчення господарсько-правової проблематики капітального будівництва у різних сучасних аспектах. Зокрема, таких як «організаційні засади здійснення будівельної діяльності», «правовий механізм інвестування в

будівництво житла», «забезпечення якості капітального будівництва», «організацію будівельної діяльності за рахунок Державного та місцевих бюджетів». Започаткування цих напрямків досліджень здається пов'язано з тим, що норми нині діючого цивільного та господарського законодавства України претерпають суттєвих змін. Внаслідок цього, законодавство, яким регулюються господарські відносини у сфері капітального будівництва, яке містить значний обсяг нормативних утворень та включає близько двох сотен актів, стандартів, умов тощо, стає чутливим до змін.

Проведений аналіз показав: державно-приватне партнерство у нашій країні ще не стало популярним соціальним явищем. Специфічність правового регулювання господарських договорів, укладених у межах (тобто на умовах) державно-приватного партнерства обумовлена метою, на досягнення якої спрямовані дії партнерів. Такою метою при партнерстві є певний суспільно-корисний результат господарювання, тобто задоволення потреб членів суспільства в певних матеріальних (наявність об'єкту або помешкання для підприємництва, проживання тощо) та нематеріальних благах (підвищення якості життя внаслідок розбудови, благоустрою помешкання тощо).

Література:

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – Ст. 144.
2. Вінник О.М. Розд. 6., гл. 33., ст.318 // Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 2-е вид., перероб. і допов. / кол. авт.: О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін.; за заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356. Ст. 221.

4. Олюха В.Г. Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва у сучасній Україні: дис. ... д.ю.н.: 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / Олюха Віталій Георгійович. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – 473 с.

5. Закон України «Про державно-приватне партнерство» // Офіційний вісник України від 09.08.2010. – № 58. – Ст. 1988. – С. 17.

6. Беяневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) / О.А. Беяневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

7. Беяневич О.А. Господарський договір та способи його укладання: дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук. спец: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О.А. Беяневич – К., 1999. – 211 с.

8. Беяневич О. Деонтичні характеристики господарського договірного права України як нормативної підсистеми / О. Беяневич // Підприємство, господарство і право. – 2005. – № 12. – С. 70–71

9. Беяневич О.А. Про спеціалізацію в правовому регулюванні господарських договірних відносин / О. А. Беяневич // Право України. – 2010. – № 8. – С. 64 (С. 64-71).

10. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов: Монографія / В.С. Мілаш. – Х.: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2007. – 346 с.

11. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: монографія. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 512 с.

12. Кузнецова Н.С. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве / Н.С. Кузнецова. – К., 1993.

13. Мельник О.Ю. Делеговане управління у сфері будівництва і комунальних послуг в країнах ЄС (на прикладі Франції) // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 3. – С. 187.

14. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.

15. Бервенко С.Н. Проблеми договірного права України: монографія. – К.: Юрінком Інтер. – 2006. – 360 с.

References:

1. Hospodars'kyy kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2003. – №18-22. – St. 144.
2. Vinnyk O.M. Rozd. 6., hl. 33., st.318 // Naukovo-praktychnyy komentar Hospodars'koho kodeksu Ukrainy: 2-e vyd., pererob. i dopov. / kol. avt.: O.A. Belyanevych, O.M. Vinnyk, V.S. Shcherbyna ta in.; za zah. red. H.L. Znamens'koho, V.S. Shcherbyny. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 720 s.
3. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2003. – № 40. – St. 356. St. 221.
4. Olyukha V.H. Hospodars'ko-pravovi zasoby optymizatsiyi kapital'noho budivnytstva u suchasnyy Ukraini: dys. ... d.yu.n.: 12.00.04 – hospodars'ke pravo; hospodars'ko-protseusual'ne pravo / Olyukha Vitaliy Heorhiyovych. – Odesa, Natsional'nyy universytet «Odes'ka yurydychna akademiya». – 2015. – 473 s.
5. Zakon Ukrainy «Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo» // Ofitsiynyy visnyk Ukrainy vid 09.08.2010. – № 58. – St. 1988. – S.17.
6. Belyanevych O.A. Hospodars'ke dohovirne pravo Ukrainy (teoretychni aspekty) / O.A. Belyanevych. – K.: Yurinkom Inter, 2006. – 592 s.
7. Belyanevych O.A. Hospodars'kyy dohovir ta sposoby yoho ukladannya: dys. na zdobuttya naukovoho stupenya kand. yuryd. nauk. spets: 12.00.04 «Hospodars'ke pravo; hospodars'ko-protseusual'ne pravo» / O.A. Belyanevych – K., 1999. – 211 s.
8. Belyanevych O. Deontychni kharakterystyky hospodars'koho dohovirnoho prava Ukrainy yak normatyvnoyi pidsystemy / O. Belyanevych // Pidpriumstvo, gospodarstvo i pravo. – 2005. – № 12. – S. 70 – 71
9. Belyanevych O.A. Pro spetsializatsiyu v pravovomu rehulyuvanni hospodars'kykh dohovirnykh vidnosyn / O. A. Belyanevych // Pravo Ukrainy. – 2010. – № 8. – S. 64 (S. 64-71).
10. Milash V.S. Komertsiyinyy dohovir u konteksti suchasnykh rynkovykh umov: Monohrafiya / V.S. Milash. – Kharkiv: Vydavets' FOP Vapnyarchuk N.M., 2007. – 346 c.
11. Vikhrov O.P. Orhanizatsiyno-hospodars'ki pravovidnosyny: monohrafiya. – K.: Vydavnychyy Dim «Slovo», 2008. – 512 s.
12. Kuznetsova N.S. Podryadnye dohovory v ynyvestytsyonnoy deyatel'nosti v stroytel'stve / N.S. Kuznetsova – K.– 1993.
13. Mel'nyk O.YU. Delehovane upravlinnya u sferi budivnytstva i komunal'nykh posluh v krayinakh YES (na prykladi Frantsiyi) // Visnyk hospodars'koho sudochynstva. – 2002. – № 3. – s.187.
14. Shcherbyna V.S. Hospodars'ke pravo: Pidruchnyk. – K.: Yurinkom Inter, 2005. – 592 s.
15. Bervenko S.N. Problemy dohovirnoho prava Ukrainy: monohrafiya. – Kyiv: Yurinkom Inter. – 2006. – 360 s.

Шаповалова О.В. Договор подряда на капитальное строительство как правовая форма хозяйственных связей.

Освещаются вопросы обеспечения инвестиций для строительных работ в условиях становления новой системы хозяйствования. Обосновано постановку проблемы теоретического осмысления и юридического анализа проблем обеспечения качества строительных работ, упрощения процесса инвестирования средств для реализации строительного подряда, освоения принципов государственно-частного партнерства сторонами договора строительного подряда. Дана оценка спорам специалистов относительно предмета договора строительного подряда (деятельность подрядчика по выполнению работ, завершенный строительством объект, или то и другое вместе). Определены перспективы популярности государственно-частного партнерства в сфере капитального строительства в нашей стране.

Ключевые слова: *государственно-частное партнерство, инвестирование строительных работ, качество строительных работ, предмет договора строительного подряда.*

Shapovalova O.V. Work contract for construction as a legal form of economic relations.

It covers the issues of investment for construction work in the formation of a new economic system. Reasonably problem statement theoretical understanding, and legal analysis of the problems of quality of construction works, simplifying the process of investing funds for the implementation of construction Contracting, the

development of the principles of state-private partnership parties of a construction contract. The estimation of the disputes of specialists on the subject of the construction contract. (the activities of the contractor for the execution of works, completed construction of the facility, or one and the other together). Outlined prospects for the popularity of public-private partnership in the sphere of capital construction in our country.

Key words: *public-private partnership, investment construction works, the quality of construction works, the subject of the construction contract.*

Авторська довідка:

Шановалова Ольга Вікторівна — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри господарського права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2018 р.

Рецензент: д.ю.н. професор В. С. Мілаш.